

دانشگاه آزاد اسلامی
واحد تهران مرکزی
دانشکده ادبیات و علوم انسانی، گروه باستان شناسی
پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد (M.A)
گرایش دوره تاریخی

موضوع
طبقه بندی و بررسی سکه های اشکانی گنجینه فلک الافلاک خرم آباد

استاد راهنما
دکتر غلامرضا کریمیان

استاد مشاور
دکتر فرهنگ خادمی ندوشن

پژوهشگر
معصومه لطفعلیان

بهار ۱۳۹۱

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

به نام خدا

مشور اخلاق پژوهش

بیاری از خداوند جهان و اعتماد بر این که عالم محضر خداست و شماره نافرمانی بر اعمال انسان در مظلومیت و داشت مقام بلند دانش و پژوهش و نظریه ایست
بیاگاه دانشگاه و استعلامی فرهنگ و تمدن بشری، ما دانشمندان و اصحاب بهیات علمی و تحصیلاتی دانشگاه آزاد اسلامی مشهد می گردیم اصول زیر را در انجام
خجالت های پژوهشی در نظر قرار داده و از آن تعهد می کنیم:

- ۱- اصل برائت: التزام بر برائت جویی از حرکت و رفتار غیر حرزهای و اعلام مومنین نسبت به کسانی که حوزه علم و پژوهش را به مثابه های غیر علمی می آید.
- ۲- اصل رعایت انصاف و امانت: تعهد به اجتناب از حرکت جانب داری غیر علمی و مخالفت از اصول، تجهیزات و منابع در اختیار.
- ۳- اصل ترویج: تعهد به رواج دانش و اتمام تکلیف تحقیقات و انتقال آن به همکاران علمی و دانشمندان به غیر از مواردی که منع قانونی دارد.
- ۴- اصل احترام: تعهد به رعایت حریم ها و حرمت ها و انجام تحقیقات و رعایت جانب تعهد خودداری از حرکت حرمت شکنی.
- ۵- اصل رعایت حقوق: التزام به رعایت کامل حقوق پژوهشگران و پژوهشگران (انسان، حیوان و نبات) و سایر مساجد حق.
- ۶- اصل رازداری: تعهد به صیانت از اسرار و اطلاعات محرمانه افراد سازمان، دانشجو و کلیه افراد و نهاد های مرتبط با تحقیق.
- ۷- اصل شجاعت جویی: تلاش در راستای پی جویی حقیقت و وفاداری به آن و دوری از حرکت پنهانی سازی حقیقت.
- ۸- اصل مالکیت مادی و معنوی: تعهد به رعایت کامل حقوق مادی و معنوی دانشگاه و کلیه همکاران پژوهش.
- ۹- اصل منافع ملی: تعهد به رعایت مصالح ملی و در نظر داشتن پیشبرد کشور و کلیه مراحل پژوهش.

دانشگاه آزاد اسلامی
واحد تهران مرکزی
دانشکده ادبیات و علوم انسانی، گروه باستان شناسی
پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد (M.A)
گرایش دوره تاریخی

موضوع
طبقه بندی و بررسی سکه های اشکانی گنجینه فلک الافلاک خرم آباد

استاد راهنما
دکتر غلامرضا کریمیان

استاد مشاور
دکتر فرهنگ خادمی ندوشن

پژوهشگر
معصومه لطفعلیان

بهار ۱۳۹۱

تقدیم به:

فرزندم و تمامی عزیزانی که با رفتار و گفتارشان سختی راه را بر من هموار ساختند.

تقدیر و تشکر:

حمد و سپاس خداوندی را که علم و دانش را بر این حقیر ارزانی داشته است. بر خود لازم میدانم تشکر و قدردانی نمایم از:

جناب آقای دکتر غلامرضا کرمان که به عنوان استاد راهنما قبول زحمت نمودند و با راهنمایی های بی دریغشان مرا در این راه یاری رساندند.

جناب آقای دکتر فرهنگ خادمی ندوشن که در سمت استاد مشاور مرا شرمندگی محبت های خویش کردند و با ذکاوت دیرینه اش مرا در تمامی مراحل انجام این پژوهش حمایت کردند، و برای این پیر فرزانه عمر با عزت ار خداوند طلب می کنم.

جناب آقای دکتر رضا موستوفی فرد بخاطر آنکه زحمت مطالعه و داوری این پژوهش را قبول کردند.

جناب آقای احمد پرویز که با محبت های بی دریغ و هوشمندانه شان سختی راه را برایم هموار ساختند.

جناب آقای پور زرین که در سمت امین اموال گنجینه فلک الافلاک اطلاعات لازم در مورد سکه ها را در اختیار اینجانب قرار دادند.

جناب آقای دکتر محمد عزیزی و کلیه کارکنان میراث فرهنگی استان لرستان و همچنین سرکار خانم فروغی و کلیه کارکنان موزه سکه بانکسپه که در طول مدت زحماتی را قبول کردند.

تعهد نامه اصالت پایان نامه کارشناسی ارشد

اینجانب معصومه لطفعلیان دانش آموخته مقطع کارشناسی ارشد ناپیوسته به شماره دانشجویی ۸۸۰۶۵۰۵۱۶۰۰ در رشته باستان شناسی - دوره تاریخی در تاریخ ۹۱/۳/۹ از پایان نامه خود تحت بررسی و طبقه بندی سکه های اشکانی گنجینه فلک افلاک خرم آباد با کسب نمره ۱۸ و درجه عالی دفاع نموده ام بدینوسیله متعهد می شوم:

- ۱- این پایان نامه حاصل تحقیق و پژوهش انجام شده توسط اینجانب بوده و در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان نامه ، کتاب ، مقاله و ...) استفاده نموده ام ، مطابق رویه های موجود ، نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آن را در فهرست ذکر و درج کرده ام.
- ۲- این پایان نامه قبلا برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی (هم سطح ، پایین تر یا بالاتر) در سایر دانشگاهها و موسسات آموزش عالی ارائه نشده است .
- ۳- چنانچه بعد از فراغت از تحصیل ، قصد استفاده و هر گونه بهره برداری اعم از چاپ کتاب ، ثبت اختراع و ... از این پایان نامه داشته باشم ، از حوزه معاونت پژوهشی واحد مجوزهای مربوطه را اخذ نمایم.
- ۴- چنانچه در هر مقطع زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود ، عواقب ناشی از آن را بپذیرم و واحد دانشگاهی مجاز است با اینجانب مطابق ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت ابطال مدرک تحصیلی ام هیچگونه ادعایی نخواهم داشت .

نام و نام خانوادگی : معصومه لطفعلیان

تاریخ و امضاء

بسمه تعالی

در تاریخ ۱۳۹۱/۳/۹

دانشجوی کارشناسی ارشد خانم معصومه لطفعلیان از پایان نامه
خود دفاع نموده و با نمره ۱۸۳ بحروف **همیده تمام** و با
درجه **عالی** مورد تصویب قرار گرفت.

امضاء استاد راهنما

فهرست مطالب

عنوان

صفحه

فصل اول

کلیات

- ۱ - مقدمه ۲
- ۱-۱- تعریف مسئله ۲
- ۱ - ۲ اهداف و کاربردهای تحقیق ۳
- ۱ - ۳ اهمیت موضوع تحقیق ۳
- ۱ - ۴ روش تحقیق ۳
- ۱ - ۵ محدوده زمانی ۳
- ۱ - ۶ تعداد نمونه ها ۴
- ۱ - ۷ مشکلات و محدودیت ها ۴
- ۱ - ۸ پیشینه تحقیقات ۴
- ۱ - ۹ استفاده کنندگان از نتیجه مطالعات ۵

فصل دوم

اشکانیان

- ۲ - ۱ تشکیل حکومت اشکانیان ۷
- ۲-۲- ساختار حکومت اشکانی ۸
- ۲ - ۳ نژاد و خاستگاه اشکانیان ۹
- ۲ - ۴ تقسیمات کشوری اشکانیان ۱۱
- ۲ - ۵ زبان و خط پارسی ۱۳
- ۲ - ۶ انقراض حکومت پارتیان ۱۳

فصل سوم

لرستان

۱۶.....	۳ - ۱ موقعیت جغرافیایی استان مورد مطالعه
۱۹.....	۳ - ۲ ماد سفلی
۲۰.....	۳ - ۳ تاریخ سیاسی محل مورد مطالعه
۲۱.....	۳ - ۴ پادشاهان اشکانی
	فصل چهارم : سکه
۲۶.....	۳ - ۱ مقدمه
۲۶.....	۴ - ۲ سکه
۲۶.....	۴ - ۳ فن سکه شناسی
۲۷.....	۴ - ۴ انجمن سکه شناسی
۲۷.....	۴ - ۵ تشکیل کمیته بین المللی سکه شناسی
۲۸.....	۴ - ۶ پیشینه سکه
۲۸.....	۴ - ۷ نام گذاری سکه
۲۹.....	۴ - ۸ اهمیت سکه شناسی
۲۹.....	۴ - ۹ نوع و جنس سکه ها
۳۰.....	۴ - ۱۰ سکه های اشکانی
۳۲.....	۴ - ۱۱ تقسیمات و اوزان سکه های اشکانی
۳۳.....	۴ - ۱۲ سکه های اشکانی و مشخصات آن
۳۵.....	۴ - ۱۳ تاج
۳۵.....	۴ - ۱۴ گردنبند
۳۶.....	۴ - ۱۵ خال
۳۶.....	۴ - ۱۶ سایر نقوش
۳۶.....	۴ - ۱۷ خط سکه های اشکانی
۳۷.....	۴ - ۱۸ القاب شاهان اشکانی به خط یونانی بر پشت سکه ها
۳۷.....	۴ - ۱۹ القاب شاهان اشکانی به خط پهلوی بر پشت سکه ها
۳۸.....	۴ - ۲۰ ضربخانه های دوران اشکانی
۳۹.....	۴ - ۲۱ ضربخانه های اکباتان در عهد اشکانی
	فصل پنجم

مشخصات ظاهری سکه های مورد مطالعه

- ۴۱..... ۵ - ۱ مهرداد اول : ۱۳۸ - ۱۷۱ ق . م ۴۱
- ۴۱..... ۵ - ۱ - ۱ سکه شماره ۱ ..... ۴۱
- ۴۳..... ۵ - ۱ - ۲ - سکه شماره ۲ ..... ۴۳
- ۴۴..... تحلیل و بررسی ۴۴
- ۴۵..... ۵ - ۲ مهرداد دوم : ۱۲۳ - ۸۸ ق . م ۴۵
- ۴۵..... ۵ - ۲ - ۱ سکه شماره ۳ ..... ۴۵
- ۴۷..... ۵ - ۲ - ۲ سکه شماره ۴ ..... ۴۷
- ۴۹..... ۵ - ۲ - ۳ سکه شماره ۵ ..... ۴۹
- ۵۱..... ۵ - ۲ - ۴ سکه شماره ۶ ..... ۵۱
- ۵۳..... ۵ - ۲ - ۵ سکه شماره ۷ ..... ۵۳
- ۵۵..... ۵ - ۲ - ۶ سکه شماره ۸ ..... ۵۵
- ۵۷..... ۵ - ۲ - ۹ سکه شماره ۹ ..... ۵۷
- ۵۹..... ۵ - ۲ - ۱۰ سکه شماره ۱۰ ..... ۵۹
- ۶۰..... ۵ - ۲ - ۱۱ تحلیل و بررسی سکه های مهرداد دوم ۶۰
- ۶۱..... ۵ - ۳ - ۳ گودرز اول ۹۵ - ۹۰ ق . م ۶۱
- ۶۱..... ۵ - ۳ - ۱ سکه شماره ۱۱ ..... ۶۱
- ۶۳..... ۵ - ۴ - ۴ داریوش پارتی یا شاه ناشناس ۷۰ ق . م ۶۳
- ۶۳..... ۵ - ۴ - ۱ سکه شماره ۱۲ ..... ۶۳
- ۶۵..... ۵ - ۴ - ۲ تحلیل و بررسی ۶۵
- ۶۶..... ۵ - ۵ مهرداد سوم ۵۷ - ۵۵ ق . م ۶۶
- ۶۴..... ۵ - ۵ - ۱ سکه شماره ۱۳ ..... ۶۴
- ۶۷..... ۵ - ۵ - ۲ تحلیل و بررسی ۶۷
- ۶۸..... ۵ - ۶ - ۶ ارد اول ۵۷ - ۳۷ ق . م ۶۸
- ۶۸..... ۵ - ۶ - ۱ سکه شماره ۱۴ ..... ۶۸
- ۷۰..... ۵ - ۶ - ۲ تحلیل و بررسی ۷۰
- ۷۰..... ۵ - ۷ - ۷ ارد دوم ۵۴ - ۳۸ ق . م ۷۰

- 70..... ۵ - ۷ - ۱ سکه شماره ۱۵
- 71..... ۵ - ۷ - ۲ تحلیل و بررسی
- 72..... ۵ - ۸ - ۱ فرهاد چهارم ۳۸ ق. م - ۲ م
- 72..... ۵ - ۸ - ۱ سکه شماره ۱۶
- 74..... ۵ - ۸ - ۲ سکه شماره ۱۷
- 76..... ۵ - ۸ - ۳ سکه شماره ۱۸
- ۷۸..... ۵ - ۸ - ۴ سکه شماره ۱۹
- ۸۰..... ۵ - ۸ - ۵ تحلیل و بررسی سکه های شماره ۱۶ تا ۲۰
- 81..... ۵ - ۹ - ۹ گودرز دوم ۴۱ - ۵۱ م
- 81..... ۵ - ۹ - ۱ سکه شماره ۲۰
- 83..... ۵ - ۹ - ۲ تحلیل و بررسی
- 84..... ۵ - ۱۰ - ۱۰ بلاش اول ۷۸ - ۵۱ م
- ۸۴..... ۵ - ۱۰ - ۱ سکه شماره ۲۱
- 86..... ۵ - ۱۰ - ۲ سکه شماره ۲۲
- 87..... ۵ - ۱۰ - ۳ تحلیل و بررسی
- 88..... ۵ - ۱۱ - ۱۱ پاکر دوم ۷۸ - ۸۳ ق.م
- 88..... ۵ - ۱۱ - ۱ سکه شماره ۲۳
- 90..... ۵ - ۱۱ - ۲ سکه شماره ۲۴
- 92..... ۵ - ۱۱ - ۳ سکه شماره ۲۵
- 92..... ۵ - ۱۱ - ۴ تحلیل و بررسی
- 93..... ۵ - ۱۲ - ۱۲ بلاش سوم ۱۴۷ - ۱۰۵ م
- 93..... ۵ - ۱۲ - ۱ سکه شماره ۲۶
- 94..... ۵ - ۱۲ - ۲ تحلیل و بررسی
- 95..... ۵ - ۱۳ - ۱۳ مهرداد چهارم ۱۳۰ - ۱۴۸ م
- 95..... ۵ - ۱۳ - ۱ سکه شماره ۲۷
- 97..... ۵ - ۱۳ - ۲ تحلیل و بررسی
- 98..... ۵ - ۱۴ - ۱۴ بلاش چهارم ۱۹۱ - ۱۴۸ م

98.....	۱۴ - ۵ - ۱ سکه شماره ۲۸ (چهار درهمی)
100.....	۱۴ - ۵ - ۲ سکه شماره ۲۹ (چهار درهمی)
101.....	۱۴ - ۵ - ۳ سکه شماره ۳۰ (درهم)
103.....	۱۴ - ۵ - ۴ تحلیل و بررسی
104.....	۱۵ - ۵ - ۱۵ بلاش ششم ۲۰۸ - ۲۱۸ م
106.....	۱۵ - ۵ - ۲ تحلیل و بررسی

فصل ششم

نتیجه گیری

108.....	۶ - ۱ تفسیر داده ها
111.....	۶ - ۲ بحث و بررسی
111.....	۶ - ۳ نتیجه گیری

منابع

113.....	منابع فارسی
116.....	منابع لاتین
.....	ضمائم

چکیده :

از آنجایی که سکه ها منابع مصور و معتبری از قرون و زمان های گذشته هستند ، مطالعه آنها می تواند به روش شدن بخش های تاریک تاریخ گذشتگان کمک شایان توجهی کند. در همین راستا مطالعه و طبقه بندی سکه های اشکانی گنجینه فلک الافلاک به عنوان موضوع این پژوهش انتخاب شده است . ابتدا مقدمه ای در مورد موضوع مورد نظر ارائه شده . سپس برای آشنایی بیشتر با سلسله اشکانیان در مورد آنها توضیحاتی داده شده و همچنین در مورد استان لرستان و قلعه فلک افلاک به عنوان محل نگهداری سکه ها مورد بررسی قرار گرفته است . بعد از این قسمت ها به بررسی تصاویر سکه ها به عنوان داده های مورد نیاز پرداخته شده است و در انتها نتیجه ای که از این بررسی ها حاصل شده که شامل اصلاحاتی در کاتالوگ سکه ها می باشد ، بیان شده است . در فصل بررسی سکه ها با ۴ مرجع معتبر سکه شناسی (سلوود ، گاردنر ، سرافراز و اورزمانی و بیانی) مقایسه شده است . و از نظریات آنها نتیجه گرفته شده است و نظرات شخصی در آن وارد نشده است . تمامی نتایج مستند و قابل استفاده توسط خوانندگان این تحقیق می باشند یکی از اهداف اصلی این تحقیقات تعیین محدوده ی فرمانروایی اشکانیان و موقعیت لرستان در این دوره از تاریخ گذشتگان بوده است که با بررسی ها مشخص شد که این منطقه تقریباً از اواخر حکومت مهرداد اول توسط اشکانیان فتح شده است

فصل اول
کلیات

۱- مقدمه:

سکه شناسی بخش مهمی از علم باستان شناسی است و از اهمیت ویژه ای برخوردار می باشد، زیرا روشنگر رویداد های مبهم و تاریک گذشته است. با مطالعه دقیق سکه ها، تاریخ غبار آلود و فراموش شده گذشته آشکار شده در معرض دید محققان قرار میگیرد. سکه پیام آور قرون گذشته است و از زمان های دور سخن میگوید. بنابر این سکه نه بر پایه تردید و پندار بلکه مدرکی است معتبر که تغییر و تصرفی در آن راه نیافته است. هرگاه باستان شناسان آثار گذشته را می شکافند، ممکن است با یافتن یک سکه، بخش فراموش شده ای از تاریخ یا حلقه مفقوده سلسله حکومتی تکمیل گردد، افسانه ای به حقیقت بپیوندد و یا نظریه ای که واقعیت تاریخی مطلق محسوب می شده باطل گردد.

سکه در هنر نیز مقامی شاخص دارد و چگونگی ترقی و انحطاط آن در ادوار مختلف و در میان اقوام، قابل دستیابی است. سکه معیاری سودمند برای شناخت مقیاس ها و اوزان بشمار می رود و تاریخ مصور آداب و رسوم، تزئینات، جنگ افزارها و... است. سکه در مقایسه با دیگر اشیا باستانی از ماندگاری بیشتری برخوردار است، چراکه از فلزاتی چون طلا، نقره، برنز و آلیاژهای دیگر ساخته شده است. سکه های گنجینه فلك الافلاك از ویژگی های ذکر شده مستثنی نیست.

۱-۱- تعریف مسئله:

در ایران سکه های متعددی وجود دارد که مربوط به دوره های مختلف تاریخی می باشند. از آنجائیکه مطالعه و بررسی سکه ها محققین را قادر به تقسیم بندی ادوار تاریخی و سلسله های مربوطه می نماید، طبقه بندی سکه ها ضروری است. که تا به حال هیچ فهرست مکتوبی در دست عموم قرار نگرفته است. گنجینه قلعه فلك الافلاك خرم آباد، یکی از گنجینه های مهم کشور می باشد، که دارای تعداد زیادی از سکه های دوره ی تاریخی می باشد.

گونه های موجود در این مجموعه می تواند راه گشای شناخت قلمرو و محدوده ی حکومتی و بیان وضع اقتصادی زمان خود گردد. از سکه های موجود در گنجینه فلك الافلاك می توان جهت روشن نمودن باستان شناسی عصر اشکانی ایران استفاده نمود. لذا مهم ترین پرسش در این تحقیق تعیین محدوده قلمرو اشکانیان و تغییرات سیاسی انجام شده، منطبق با منابع تاریخی این عصر می باشد.

۱-۲- اهداف و کاربردهای تحقیق:

تهیه فهرست سکه ها.

معرفی سکه ها و بخش های بررسی نشده آنها.

-آشنایی با تاریخ سیاسی اقتصادی اشکانیان در آن منطقه.

-هموار کردن راه بررسی سکه های گنجینه قلعه فلك الافلاك برای مطالعات آتی.

۱-۳- اهمیت موضوع تحقیق:

علم سکه شناسی علاوه بر مورد نظر بودن در زمینه ی باستان شناسی، در زمینه شناخت تاریخ و تمدن پیشین ما نقش مهمی را ایفا میکند. ایران یکی از کشورهای باستانی است که سابقه ی ضرب سکه در آن قرن به ۵ ق.م. می رسد. و دارای مجموعه های غنی و نایابی است که متأسفانه چندان طبقه بندی در رابطه با آنها در دسترس نمی باشد. لذا به منظور

برداشتن گامی در جهت هموار کردن راه محققین طبقه بندی این سکه ها به عنوان موضوع انتخاب شد.

۱-۴ روش تحقیق

در این پایان نامه سکه های اشکانی موجود در موزه فلک الافلاک مورد بررسی قرار گرفت. این سکه ها که از حفاری ها غیر مجاز به دست آمده در قلمرو سیاسی استان لرستان بوده و این کمک فراوانی به وضعیت سیاسی اشکانیان در این استان می نماید. در موزه فلک الافلاک بیش از ۸۰ سکه اشکانی است که بخشی از آن تکراری است و سه عدد سکه چهاردرهمی در این موزه موجود است. سکه ها در زمان تحویل به بخش مرمت موزه با اسید فورمیک ۵٪ تمیز شده و بدون آلودگی است.

۱-۵ محدوده زمانی:

بر اساس داده های تاریخی، محدوده زمانی مورد پژوهش از حدود ۲۵۰ ق.م تا حدود ۲۲۵ م است. سلسله اشکانیان در حدود ۲۵۰ ق.م در شمال شرقی ایران بنیان یافت. آنان با برتری نظامی مناطق مختلف ایران را تسخیر کردند و در حدود ۲۴۰ م موفق به تصرف و اشغال قلمرو وسیعی از فرات تا باختر (بلخ) شدند. سلسله اشکانی در حدود ۲۲۵ م به دست اردشیر اول بنیانگذار سلسله ساسانی سقوط کرد.

۱-۶ تعداد نمونه ها:

در گنجینه قلعه تا پایان سال ۱۳۹۰، ۸۰ سکه موجود بوده است که همه برای این پژوهش کارآمد نبودند. با حذف سکه های تکراری و آنها که آسیب زیادی دیده و قابل بررسی نبودند، در نهایت تعداد ۳۱ سکه مورد بررسی قرار گرفت.

۱-۷ مشکلات و محدودیت ها:

از مشکلات پژوهش حاضر کمبود منابع و مآخذ سکه شناسی است. بخصوص مطالعاتی که سکه شناسان کشورهای دیگر انجام داده اند و کتاب یا مقالاتی که به زبان غیر از فارسی نوشته شده است. تهیه و استفاده از آنها با مشکلاتی همراه است. اما مشکل اساسی در این راه طی مراحل اداری موزه و مراکز فرهنگی و عدم دسترسی به سکه ها و تهیه تصاویر آنهاست که با مشکلات بسیار همراه بوده است و گاه علیرغم تلاش همه ی مسئولان آن واحد بنابه نامه ی میراث فرهنگی کشور مبنی بر عدم ورود به گنجینه و گاه اشکالات سیستم کامپیوتری و یا دلایل دیگر استفاده از تصاویر سکه های موجود در گنجینه میسر نشد و یا اگر امکانی برای دسترسی به سکه ها بود، بازدید از مجموعه و لمس آنها از نزدیک امکان پذیر نبوده و یا نیاز به آزمایش چند نمونه از سکه های این دوره بنابه مسائل امنیتی هرگز میسر نشد. در نهایت مشکلاتی از این قبیل و زمانی که برای آن بایستی صرف شود همه و همه محدودیت ها و مشکلات این پژوهش بوده است.

۱-۸ پیشینه تحقیقات:

در باره سکه های پارسی کتابها و مقالات فراوانی نوشته شده است. از جمله تالیفات دیوید سلوود، گاردنر را میتوان نام برد. شاید بهترین آنها کاتالوگهای روث و پیتر ویچ و نیز در باره ی خاندانهای شاهی دست نشانده ایشان کاتالوگ مسکوکات هیل می باشد. در کتاب شاهکارهای هنری ایران تالیف آرثر اینهام پوپ نقش سکه های بسیاری از دوره ی پارسی با شرحی در باره ی آنها آمده است، که نیوئل آنها را در کتابی جدا گانه تحت عنوان (سکه های پارسی در کتاب پوپ) گرد آوری کرده است. در ایران هم افرادی در این زمینه اقدام

به بررسی و تالیف کتب سکه شناسی نمودند از جمله دکتر بیانی و دکتر آوزماني را مي توان نام برد.

1-Wroth, W. W. catalogue of The coin of Parthia , London, 1903.

2-Sammlung petrowicz, Arsakiden , Munzen, Vienna 1904.

3-Hill .c.F., catalogue of The Greek coins of Arbila. Mesopotamia, and Persia, London 1922.

4-Arthur upham pope, A survey of Persian Art, 6 vols.

5-Newell. E. T., the coinage of parthians in pope A. u(ed).

۱- ۹ استفاده کنندگان از نتیجه مطالعات:

سازمان میراث فرهنگی لرستان و موزه ي قلعه فلك الافلاك

فصل دوم اشکائیان